

# ADOPTIOTUTKIMUSPÄIVÄ CAISSA 28.1.2006

Teksti: Hannele Davidsson  
Marita Vänskän kuva: Anne Lindfors  
Muut kuvat: Anu Uhtio

Adoptioerheet ry järjesti 28.1.2006 kulttuurikeskus Caisassa tilaisuuden, jossa oli esillä tuore suomalainen adoptiotutkimus. Tilaisuudessa kolme suomalaista adoptiotutkijaa esitteli työtään.



Marita Vänskä

## Näkökulmia Venäjän adoptioihin

Perheterapeutiksi opiskeleva erityisopettaja **Marita Vänskä** esitteli omassa puheenvuorossaan Venäjältä adoptoituja perheitä käsittelevää tutkimustaan, jonka otsikkona oli Adoption teemat ovat pysyviä, mutta inhimillinen variaatio loputon - systeeminen, kiintymyssuhdeteoreettinen ja narratiivinen näkökulma adoptioon. Tutkimusaineiston keruu alkoi pari vuotta sitten ja Vänskän apuna oli Pelastakaa Lapset ry, jonka kautta Venäjä-perheille lähetettiin kyselykaavakkeet. Marita Vänskän lähtökohtana on adoption tutkiminen systeemin sisällä. Hän totesi sekä lasten että vanhempien rakentavan oman alasysteeminsä adoptiosta selviämiseen, ja lisäksi on olemassa vielä yhteiskunnan käytäntö, jonka puitteissa adoption on tapahtuttava.

Vänskä kartoitti aluksi perheiden adoptiopäätöksen syitä ja sitä tietoa, joka näillä oli lastensa varhaisvaiheista. Lisäksi mukana oli avoimia kysymyksiä mm. adoptioeuvonnasta. Hän haastat-

teli adoptioluvan tai lapsitiedon saaneita perheitä ja kartoitti näiden odotuksia sekä prosessin etenemistä. Toinen haastattelu on määrä tehdä siinä vaiheessa, kun lapsi on ollut vuoden perheessä.

## Kiintymyssuhteen merkitys

Lisäksi perheet saivat mahdollisuuden osallistua vuorovaikutusvideointiin. Vänskä korostikin kiintymyssuhteen merkitystä adoptioerheen alasysteemissä. Laitoslapsen kiintymyssuhteessa on omat erityispiirteensä. Opiskellessaan Pietarissa Marita Vänskällä on ollut mahdollisuus tutustua professori Mohammed Rifkat Rahimovin yhteistyössä Pittsburghin yliopiston kanssa tekemiin, lastenkoteja käsitteleviin tutkimuksiin. Rahimov on tutkinut mm. lasten ryhmien ja hoitajien vaihtumista iän myötä, ja tutkimuksissa on käynyt ilmi, että lapsen kahden ensimmäisen elinvuoden aikana jopa 50-100 eri aikuista voi osallistua hänen hoitamiseensa. Lisäksi hoito Venäjän lastenkodeissa painottuu pitkälti terveydellisiin, ei niinkään sosiaalisiin seikkoihin. Rahimovin tutkimusten mukaan lasten ja hoitajien välillä oli usein vain hyvin vähän todellista vuorovaikutusta, ja hoitajien mielialat ja heidän suuri vaihtuvuutensa vaikuttivat suoraan lapseen ollen riski normaalille kehitykselle. Tilanteessa on nähtävissä yhtäläisyyksiä esimerkiksi maailmaa järkeytäneeseen Romanian lastenkotien kurjaan tilanteeseen. Rahimovin tutkimusryhmän työ on onneksi johtanut hoitokäytäntöjen kehittämiseen muutamissa edistyksellisissä lastenkodeissa. Käytännössä on kuitenkin huomattu, että muutokset menevät hitaasti läpi.

Marita Vänskä esitti myös ajatuksia siitä, mitä vanhempi tuo mukanaan kiintymyssuhteeseen. Vanhempi, jonka oma kiintymyssuhde on ollut turvaton, voi edellyttää lapsen pärjäävän yksin liian aikaisin. Oman lapsuutensa työstiä neellä aikuisella on paremmat mahdollisuudet olla turvallinen aikuinen, sillä kiintymyssuhde kehittyy dynaamisesti ihmisen kokemusten pohjalta.

Tutkimuksensa kakkosvaiheessa Vänskä käyttää vuorovaikutuksen tutkimiseen ns. MIM-menetelmää eli Mar-shak Interaction Methodia. Menetelmään on Saara Salon ja Jukka Mäkelän työstimänä tulossa oma suomalainen luokituksensa. Hän kertoo vanhempien pitäneen menetelmää miellyttävänä, ja että myös hän itse oli tutkijana saanut siitä irti paljon. Menetelmä ohjaa vanhempaa näkemään lapsen kehitysiän ja toimimaan sen mukaan.

## Elämä rakentuu tarinoista

Narratiivisessa lähestymistavassa adoptioerheeseen Vänskä pitää lähtökohtana ajatusta, että ihminen rakentaa elämänsä tarinoiden avulla. Adoptiopäätös synnyttää ajatuksen omasta perheestä adoptioerheenä. Esimerkkinä hän käytti Suvi Aholan kirjaa Iljan äidiksi, jossa tarinalla on erilaisia tehtäviä. Se mm. jäsentää ajan osasiksi, muodostaa identiteetin ja syy-seuraussuhteet, muovaa tunteita ja kiinnittää adoption kontekstiin. Lopulta seuraa se, että äiti hyväksyy lapsensa erityistarpeisuuden.

Tutkimuksessaan Vänskä käy läpi perheiden tarinoita ja pohtii vanhempien kertoman suhdetta MIM-tutkimukseen. Tällä suhteella on merkitystä sille, miten perhe tulevaisuudessa päättää lapsen asioista. Kun perhe käy kunnolla läpi asioita, heillä on realistisemmat odotukset lapsensa suhteen ja paremmat mahdollisuudet nähdä ja hyväksyä lapsensa sellaisena kuin tämä on.



Sanna Mäkipää

## Perhe adoptioneuvonnan käsitteenä

Adoptiokuraattori **Sanna Mäkipää** on tutkimuksessaan analysoinut sitä, miten perhettä; äitiä, isää ja lasta, rakennetaan Sosiaali- ja terveysministeriön adoptioneuvonnan antajille suunnatussa oppaassa. Hän toteaa, että adoptiossa perheiden yksityinen maailma ja julkinen hallinnointi kohtaavat hyvin ainutlaatuisella tavalla. Perhesiteiden pohjana on juridinen suhde, josta tunne- ja sosiaalisen suhteen odotetaan syntyvän. Perhe on tarkkailun alaisena, tiedollisessa risteämässä. Vanhemmuus rakentuu osaprosesseissa, joita ovat vaikkapa neuvonta ja valmennuskurssit. Tässä kohden Mäkipää toi esiin McIlvenyn ja Raudaskosken tutkimukset, joiden tutkimustuloksiin tämä ajatus perustuu.

Sanna Mäkipää analysoi neuvontaoppaan käsitystä perheestä, vanhemmuudesta ja lapseudesta. Hän nostaa esiin tutkija Hannele Forsbergin esittämän kysymyksen siitä, millainen perhe on symbolisena merkitysjärjestelmänä. Tutkimuksessa keskeisellä sijalla ovat psykososiaalinen ja sosiaalityön perhekäsitys sekä se ”hiljainen tieto”, joka on myös mukana adoptioneuvontaprosessissa. Niin neuvonnanantaja kuin neuvontaa saava perhekin tuovat omat kokemuksensa mukanaan neuvontaprosessiin.

## Opastekstin vanhemmuus

Opastekstin vanhemmuuden terminologiassa on keskeisellä sijalla per-

he-sana. Myös sana vanhemmat esiintyy siinä useassa eri yhdistelmässä. Perheenjäsenet taas ovat tekstissä sukupuolettomia. Erikseen nousee esiin biologinen äiti, muuten sukupuolet tulevat esiin lähinnä implisiittisesti.

Neuvonta on kohtaamista, jossa perhekuva rakennetaan. Kuva on paitsi neuvonnan työväline, myös lisää perheeseen uuden jäsenen. Pohtiessaan neuvontaprosessia Mäkipää hyödyntää Katja Yesilovan tutkimusta perheterapeuttisesta ymmärryksestä Suomessa: perhe on systeeminen kokonaisuus, jota muovataan ja tehdään. Koko perhe nähdään neuvonnan asiakkaana, vaikka sitä vasta valmistellaan adoptiolapsen tuloon. Ihanteena on mahdollisimman ”luonnollinen” perhe, kuitenkin adoptio-asettamien rajoituksin. Ihannekuvana piirtyy esiin ydinperhe, jolla on vakaa talous ja asumisolot sekä stabiilit perhesuhteet.

Oppaan ihanteena on siis luonnollinen perhe, mutta ammatillinen/terapeuttinen vanhemmuus. Tekstissä näkyy ajatus perheestä ongelmien ratkaisijana: vanhempi osaa tarttua asioihin ja ratkaista ongelmat. Vanhemmuudelle asetetaan paljon edellytyksiä: on hallittava lapsen perushoito, oltava sopeutumiskykyinen ja emotionaalisesti kypsä, hallittava itsensä ja elämänsä, oltava kykenevä kasvattaja ja hyväksyttävä lapsen mahdolliset kiintymyssuhdeongelmat. Vanhempien välineenä tähän kaikkeen nähdään tieto. Vanhemmuus on pitkälti itsenäistä, mutta vertaistuen merkitystä korostetaan. Epäonnistuminen lapsen tarpeiden tyydyttämisessä nähdään kyvyttömyytenä ymmärtää lapsen tarpeita.

## Millainen on opaskirjan lapsi?

Opaskirjan kuvastamat tunteet taas ovat lapsen tunteita: vanhemmuuden tuoma ilo ei ole läsnä tekstissä, sillä lapsen uskotaan koettelevan uusien vanhempiensa rakkautta. Lapsi oireilee ja tarvitsee, oireiden ja vaikeuksien kautta hän piirtyy esiin ja näyttäytyy ”erilaisena”, mutta toisaalta erilaisuus liitetään tiiviimmin ulkonäköön kuin adoptiotaustaan sinänsä.

Lapsi kuuluu tiiviisti perheeseen ja yksilöityy vain silloin, kun vanhemmuus kyseenalaistuu. Lastenkotilapsi on välitilassa: lapsuus nähdään suhteessa vanhemmuuteen. Ydinperhemallia rikkovien lasten elämässä nähdään myös

erityisesti riskejä. Tämä leimaa keskustelua adoptiolapsista siitä huolimatta, että adoptio nähdään toisaalta lapsen toisena mahdollisuutena. Keskeinen termi lasta määriteltäessä on hänen ikänsä. Isomalla lapsella nähdään olevan enemmän riskitekijöitä kuin pienemmällä lapsella. Opaskirja myös näkee lapsen sen ikäisenä, että häntä voidaan jollakin tavoin valmentaa adoptioon.

## Biologisten vanhempien läsnäolo tekstissä

Opaskirjan tekstissä ovat läsnä myös lapsen biologiset vanhemmat. Lapsen ja biologisen vanhemman välillä on syvä kytkös, joka liitetään yhteen muistojen ja psykologisen siteen avulla. Seurauksena on arjesta puhdas, itsessään oleva suhde, joka ei ole korvattavissa millään muulla. Biologisia vanhempia kuvataan empaattisesti ja heistä luodaan haikea kuva, jossa korostetaan lapsesta luopumisen vaikeutta. Adoptiolapsessa oletetaan olevan biologisten vanhempiensa positiivisia piirteitä. Tämä on tärkeää identiteetille, jonka toisaalta katsotaan olevan olemassa, toisaalta rakennettavissa menneisyyden positiivisista osista.

Biologisen vanhemmuuden yliveritaisuutta korostetaan ja tehdään ero luonnollisena näyttäytyvän biologisen vanhemmuuden ja ammatillisen adoptiovanhemmuuden välillä. Toisaalta adoptio määritellään asiaksi, jonka lapsi ei itse tunnista olevan poikkeuksellinen tapa tulla perheeseen.



Riitta Högbäck

## Adoptio globaalina ilmiönä

**Riitta Högbäck** esitteli adoptiota osana globaalina kontekstia. Hänen tutkimuksensa on osa Suomen Akatemian tutkimushanketta, ja hänen on tarkoitus jatkossa laajentaa sitä analysoimaan tiettyjä adoptioon luovuttavia maita ja adoptioilmiötä niissä. Tarkoitus on myös haastatella adoptiovanhempia osana tutkimusta.

Högbäck totesi, että kansainvälinen adoptio on sosiaalinen ilmiö. Siinä ylittää rajoja ja pelissä on paljon tunteita sekä globaaliala eriarvoisuutta ja paradokseja. Maailmassa on valtavasti hädänalaisia lapsia, toisaalta adoptiolapsista voi olla pulaa. Kansainvälinen adoptio on lisääntynyt valtavasti 2000-luvulla, ja vuosittain adoptoidaan ainakin 40 000 lasta. Adoptio ilmiönä edustaa ”haluttua” liikkuvuutta. Högbäck pohti puheenvuorossaan moninaisia syitä siihen, miksi lapsia on tarjolla adoptioon ja miksi he tulevat juuri kehitysmaista. Ilmiönä adoptio on ikivanha, mutta nykyään se ei enää samalla tavoin kuin alunperin liity suvun jatkamiseen tai työvoiman saantiin. Högbäckin mukaan lapsi on 1930-luvulta alkaen alettu mieltää emotionaalisesti korvaamattomaksi, ja kansainvälisessä adoptiossa mukana ovat nimenomaan tunteet.

## Kansainvälinen adoptio ilmiönä

Nyky muodossaan kansainväliset adoptiot saivat alkunsa toisen maail-

mansodan jälkeen. Kenellekään ei liene yllätys, että USA on suurin adoptiolasten vastaanottajamaa. Suhdeluku adoptoitujen määrä tuhatta vastasyntyntä kohti on suurin Norjassa, Ruotsissa ja Espanjassa. Lähettävien maiden järjestys puolestaan on vaihdellut, vaikka vastaanottajamaat ovat pysyneet pitkälti samoina. Suhteessa syntyvien lasten määrään eniten lapsia luovutetaan nykyisin ulkomaille entisistä Itä-Euroopan maista, joissa tätä nykyä toisaalta on matala syntyvyys.

Riitta Högbäck toi esiin lukuisia syitä kansainvälisen adoption yleistymiseen. Syntyvyys on länsimaissa laskenut, lasten saamista lykätään yhä myöhemmälle iälle, ja lapsi nähdään projektina. Hänen halutaan olevan tietynlainen. Toisaalta ihmiset ovat yksilöllistyneet ja maailma globalisoitunut. Länsimainen ihminen ei koe olevansa kokonainen ilman lasta. Perheeseen ja yksityiselämään liittyvät muutokset länsimaissa ovat avanneet tietä adoptioille: myös kansainväliset avioliitot ovat yleistyneet. Toisaalta myös työvoima on yhä enemmän alkanut liikkua kehitysmaista länteen.

Adoptioiden yleistymisestä huolimatta lasten saamisessa on Högbäckin mukaan erotettavissa hierarkioita. Ylimmäksi asetetaan hänen mukaansa biologinen ja tämän jälkeen hoidoilla saatu lapsi, vasta tämän jälkeen tulee adoptio.

## Kipeitä ja monitahoisia osatekijöitä

Lapsen adoptioon luovuttamisen takana ovat mm. köyhyys, sodat, sairaudet, valtion perhepolitiikka, sosiaaliset ongelmat tai yhteiskunnan asenteet yksinäistä äitiä kohtaan. Kansainvälinen adoptio ei kuitenkaan pienennä laitosten määrää. Högbäck kertoi tutkimusten osoittaneen, että adoptoitujen ja laitoksissa elävien lasten määrä kasvaa rinta rinnan. Adoption kasvua monissa maissa ylläpitää hänen mukaansa esimerkiksi yksityisen adoption mahdollisuus. Toisaalta ”adoptiomarkkinoilla” vallitsevat raa’at lait. Esimerkiksi raportit Ukrainasta ja Kolumbiasta osoittavat, että ”tarjonta” ei aina ole sitä, mitä lännessä halutaan. Högbäck kertoi adoptionhakijoiden usein toivovan mahdollisimman pientä ja vaaleaa lasta. Tytöt ovat myös toivotumpia kuin pojat.

Etelä-Korean adoptiopoliitiikan Riitta Högbäck näkee mielenkiintoisena ilmiönä. Hän pohti, onko valtio tie-

toisesti valinnut lasten luovuttamisen kansainväliseen adoptioon päästäkseen kehittämästä sosiaalipalveluita ja tukea yksinäisille äideille. Kiinan kohdalla hän kertoi kansainvälisen adoption toisaalta parantaneen lastenkotien oloja merkittävästi: vielä 90-luvun alkupuolella enemmistö lastenkoteihin joutuneista lapsista kuoli lastenkodeissa.

Adoptio on monitahoinen ilmiö. Sitä säädellään paitsi kansallisella lainsäädännöllä, myös Haagin sopimuksella ja YK:n lapsen oikeuksien julistuksella. Lapsikaupasta pyritään näin irti ja adoptio on kiistatta tuonut mukanaan hyvää. Silti on aiheellista pysähtyä pohtimaan adoption ei-yksiselitteisiäkin puolia.

Tutkijoiden esiteltyä työnsä seurasi vilkas paneelikeskustelu, johon yleisö aktiivisesti otti osaa. Keskustelunaiheet vaihtelivat globalisaatiosta aina kiintymyssuhdekysymyksiin.